

ŠVARI GAMTA – EKOLOGINIO UGDYMO IR PAŽINIMO ŠALTINIS

Rūta Jacevičienė, Danguolė Telišauskienė

Lopšelis-darželis „Bitutė“, Vilnius

El. paštas: ruta.jaceviciene@gmail.com, ruta.chvainickaite@gmail.com

Jei nori nepraeiti pro stebuklą, reikia būti atradėju.

(Sigutė Ach)

Įvadas

Šiandien buitinių atliekų panaudojimas – svarbi problema. Dabarties žmogus yra praradęs dvasinį ryšį su aplinka. Todėl jau nuo mažens vaikams reikia rodyti tinkamą pavyzdį, pratinti tinkamai rūšiuoti šiukšles. Dalyvaujant veikloje vaikai įgyja daugiau žinių apie buitines atliekas, suranda būdų, kaip atliekas panaudoti antrą kartą, išmoksta kūrybiškai pažvelgti į kiekvieną nebereikalingą daiktą. Ugdomosios veiklos metu vaikai daug sužino apie medžiagų savybes, jų tarpusavio derinimą, pritaikymą, jų kitimą. Vaikus džiugina patyrimas, kad nebenaudojami daiktai gali tapti vėl reikalingi, įdomūs, vėl naudojami vaikų veikloje, aplinkos puošybos srityje.

Vaikai, atlikdami darbelius ne tik ugdomi fantaziją, kūrybiškumą, bet ir ekologinį mąstymą, mokosi bendradarbiauti. Tad jau priešmokyklinėje grupėje vaikai skatinami galvoti:

- Kodėl reikia tausoti daiktus ir žaliavas.
- Kodėl reikia rūšiuoti atliekas.
- Kodėl reikia gamtą tvarkyti, ja rūpintis.
- Kodėl nedera miške šiukšlinti.

Į šiuos ir kitus klausimus priešmokyklinukai ieško atsakymų įvairioje kasdienėje veikloje. Vienas iš ekologinio ugdymo tikslų – nuo pat vaikystės supažindinti ir skatinti susidomėjimą gamta, kuris turėtų peraugti į aktyvų susirūpinimą jos būkle. Stebime gamtą kartu su vaikais, rūpinamės ja, nes būtent gamta yra geriausia pedagogė visose srityse, tik reiktų mokėti ją stebėti ir pastebėti (Vaitkevičius, 2000). Neatsitiktinai ikimokykliniame amžiuje daugiau dėmesio skiriama aplinkai tirti, ekologiškai kultūrai, vertybėms formuoti. Ikimokyklinis amžius – pažinimo pradžių pradžia. Svarbu organizuoti darbą, kuris remtųsi aktyvia pačių ugdytinių pažinimo veikla. Svarbu, kad kuo anksčiau būtų padedami ekologinės kultūros pamatai, nes teisingiau suvoksime žmogaus ir gamtos pasaulį (Makarskaitė, 1997).

Problematiškumas. Šiukšlės – kasdienės žmogaus buitinės veiklos dalis. Kur tik bepažiūrėsi, ypač pavasarį, nutirpus sniegui, aplinka paskendusį šiukšlėse. Tai mato mūsų vaikai, o dažnas tampa mūsų, suaugusiųjų, netinkamo elgesio liudininku. Vaikai pastabūs ir dėmesingi, mokosi iš suaugusio žmogaus pavyzdžio. Tėvams pritrūksta laiko, kantrybės aiškinant vaikams, kodėl vienaip ar kitaip elgiamasi aplinkoje. Todėl ikimokyklinio ugdymo pedagogai stengiasi dirbti šia linkme. Atkreipiamas vaikų dėmesys į gamtos problemas, daug kalbama grupės veikloje apie santarvę su gamta, mokoma nenumesti šiukšlės, kad

vėliau nereikėtų jos pakelti ir t. t. Per žaidybinę veiklą supažindiname vaikus su antrinėmis žaliavomis, jų panaudojimu buityje. Svarbiausia – sudominti vaikus, kad veikla skatintų veikti, motyvuotų būti gamtos draugais. Būtent todėl nusprendėme supažindinti vaikus ir jų tėvelius su antrinių žaliavų panaudojimo galimybėmis ikimokyklinuko ugdomojoje veikloje. Visi esame atsakingi už tai, ką paliksime ateities kartoms, todėl turime jausti atsakomybę.

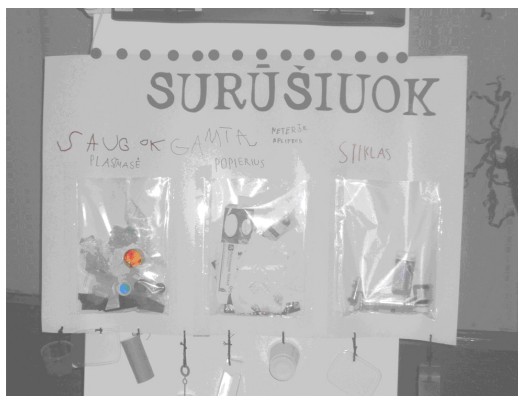
Tikslas – praktiškai supažindinti vaikus ir jų tėvus, kaip rūšiuojamos buitinės atliekos, kaip jas panaudoti ugdymo procese (pasigaminus priemones, žaislus).

Veiklos organizavimas. Veiklos procesas truko vieną savaitę. Per savaitgalį vaikai turėjo surinkti namuose nebenaudojamas buitines atliekas, šiukšles: iš namų į grupę nešėsi pirkinių pakuotes, senus žurnalus, laikraščius, plastikinius indelius ir kitas buitines atliekas. Visos šiukšlės keliavo į vieną didelę dėžę.

1. *Šiukšlių rūšiavimo problema.* Rūšiavimas prasideda nuo šiukšliadėžės. Kiekviena vaikų atnešta šiukšlė turėjo savo „istoriją“. Vaikai pasakojo, koks produktas buvo tame inde, dėžutėje, kaip tėveliai norėjo išmesti, bet vaikai neleido. Pastabesni vaikai iš karto pastebėjo, kad tėveliai šiukšles būtų išmetę į vieną šiukšliadėžę. Vaikai tarpusavyje diskutavo, kad ne visų namuose yra daug šiukšliadėžių. Mes grupėje turime tik dvi šiukšliadėžes. Todėl pradėdame problemą spręsti nuo artimiausios aplinkos. Vaikai iškarpė kartonines dėžes, jas aplikavo karpytine, plėšytine aplikacija ir ant kiekvienos dėžės užrašė, pvz.: „Emilijos popieriaus šiukšlės“, „Einaro plastiko šiukšlės“, „Tito stiklo šiukšlės“. Taip kiekvienas vaikas pasidarė po tris dėžutes. Tokia veikla vaikams patiko, nes kiekvienas dirbo individualiai ir geriau įsiminė, kaip išrūšiuoti turimas šiukšles. Nuo stiklinių vaistų buteliukų nulupo popierinius užrašus ir juos sudėjo į atskiras, popieriui skirtas dėžutes, o stiklą – į stiklui skirtas dėžes. Pastabūs ir dėmesingi vaikai atkreipė dėmesį net į mažiausias smulkmenas.

2. *Buitinių atliekų panaudojimas.* Per „Ryto ratą“ vaikai dalijosi savo pastebėjimais, kokios buitinės atliekos yra išmetamos jų namuose, kaip jos rūšiuojamos, aiškinomės, kodėl tai daroma, kartu ieškojome būdų, kaip jas galima būtų panaudoti veikloje, žaidimuose. Iš atsineštų nenaudojamų dėžučių, plastikinių butelių, indelių, šiukšlių maišų, senų žurnalų ir laikraščių vaikai gamino „vaiduoklius“ (iš pakavimo popieriaus), „mašinas“ (iš tualetinio popieriaus ritinelių), apsiaustus vaidinimams (iš šiukšlių maišų), rankų darbo knygas (iš laikraščių, žurnalų), „laivelius“ (iš plastikinių indelių). Norėdamos sužadinti vaikų smalsumą, vis daugiau vaikams paaiškindavome apie nereikalingų daiktų antrinį panaudojimą.

3. *Daiktai kūrybingose rankose.* Praktinė veikla skatina vaikų kūrybinį mąstymą, daugelis net negalėjo pagalvoti, jog kiekvieną nenaudojamą daiktą galima „prikelti“ naujam gyvenimui. Mokėmės rinkti ir rūšiuoti įvairias medžiagas: popierių, kartoną, plastmasinius dangtelius, indelius, stiklinius buteliukus ir sudėti juos į tam skirtas dėžutes. Skatinome vaikus veikti, bendradarbiauti vienus su kitais: padarėme didelį stendą (iš kartono), kuriame vaikai patys suklijavo tris permatomus maišelius. Kiekviena dalis buvo įvardyta: popierius, plastikas, stiklas. Vaikai, bendradarbiaudami vieni su kitais, išrūšiojo šiukšles ir sudėjo į tam skirtus maišelius (žr. 1 pav.).

1 pav. Stende – išrūšiuotos šiukšlės

Siekdamos nuosekliai ugdyti modeliavimo ir konstravimo gebėjimus, pradėjome nuo prieinamiausios jiems medžiagos – popieriaus. Buvo iškelti tokie reikalavimai: ekonomiškai naudosime popierių; iš popieriaus likučių pasigaminsime rankų darbo popierių. Popieriaus skiautės buvo mirkomos vandenyje, po dviejų dienų tą turinį išplakėme elektriniu trintuvu ir prispausdami išdėliojome ant medžiagos. Vaikams paliko didelį išpūdį pats popieriaus gaminto procesas: buvo stebima, kaip jis džiūsta, kokios išgaunamos spalvos, kokia forma, faktūra. Iš pagaminto popieriaus vaikai darė rankų darbo knygas, kūrė pasakas, istorijas.

Kiekviena priemonė savita, teikia vaikams daug džiaugsmo. Buitinės atliekos, nenaudojamos dėžutės virto „mašinėlėmis“, „rankinėmis“, „papuošalų dėžutėmis“ (žr. 2 pav.). Tokie darbai pajvairina vaikų veiklą, plėtoja darbinius įgūdžius, ugdo individualius kūrybinius gebėjimus.

2 pav. Žaislai iš buitinių atliekų

Kiekvienas vaikas, darydamas priemones iš buitinių atliekų, atranda kažką naujo, tyrinėja, eksperimentuoja, aktyviai ieško įvairių kūrybinės veiklos būdų. Prieš darydami priemones, žaislus, vaikai ieškojo idėjų enciklopedijose, dailės darbėlių knygose. Vėliau

pedagogės atsakė į vaikus dominančius klausimus, skatino vėl atsiversti grupėje turimas knygas. Ugdymo procese pirmenybė teikiama vertybinėms nuostatomis bei gebėjimams, praktiniams įgūdžiams, o ne siauro pritaikymo žinioms. Nenaudojamos buitinės atliekos – tik priemonė, leidusi vaikams laisvai kurti, improvizuoti, spontaniškai veikti. Žaisdami su pačių sukurtais žaislais, priemonėmis, vaikai laisvai priskiria norimas reikšmes daiktams, veiksams, jas keičia, žaidžia jomis. Laisvė veikti žaidžiant skatina daug kartų mėginti, keisti, interpretuoti, modeliuoti, atrinkti, apsispręsti stiprina ryžtą ir realiame gyvenime reikšti norus, rodyti iniciatyvą ir pastangas, priimti sprendimus, kūrybiškai keisti aplinkas. Daugybę įdomių žaidimų vaikai žaidžia be žaislų. Įvairūs daiktai, buityje nenaudojamos buitinės atliekos stebuklingai virsta bet kuo ir patenkina net labiausiai žaislų išpaikintus vaikus. Svarbu, kad netrukdytume vaikų sumanymams, keistume žaislus tais daiktais, kuriuos jie patys sukūrė, kuriems priskyrė vaidmenis, leistume jiems fantazuoti. Taigi visą savaitę vaikai turėjo galimybę susipažinti su namuose esančių buitinių atliekų panaudojimu. Jie priminė tėveliams, kad būtina rūšiuoti buitines atliekas. Tėvų pritarimas taip pat stiprina vaikų suvokimą, kad antrinis atliekų panaudojimas padeda saugoti gamtos išteklius, palaikyti švarią ir saugią aplinką. Savaitės pabaigoje su vaikais apibendrinome: ką išmokome, sužinojome, supratome. Darbo rezultatus pristatėme tėveliams, surengėme jiems atvirą muzikinę pažintinę veiklą (žr. 3 pav.). Dar kartą parodėme, kad patys turime rūpintis gamta, neteršti aplinkos, rūšiuoti šiukšles.

3 pav. Atvira pažintinė veikla tėveliams

Vaikai demonstravo tėveliams, kaip geba rūšiuoti atliekas, kaip išskirstomas plastikas, popierius, stiklas. Kiekvienas daiktas keliavo į tam skirtą dėžutę, prieš dėdami dar kartą vaikai aptarė, iš kokios medžiagos tie daiktai pagaminti. Tėveliams buvo pademonstruota, kad rūšiuojamos visos buitinės atliekos: *popierius, plastikas, stiklas* (žr. 4 pav.).

4 pav. Buitinių atliekų rūšiavimas

Dalyvaudami veikloje vaikai žaidė, tyrinėjo, stebėjo, mokėsi ir kitus mokė. Visa veiklos įvairovė pristatyta ugdytinių tėveliams. Kiekvienas pasigamintas žaislas, priemonė (iš buitinių atliekų) džiugino vaikus ir jų tėvelius. Dar kartą įsitikinome, kad mokymasis žaidžiant ugdo vaiko iniciatyvumą, savarankiškumą, padeda geriau suvokti pasaulį, įgyti naujų žinių. Žaisdami vaikai įgyja praktinių kasdienėje veikloje reikalingų įgūdžių, patirties. O buitinių atliekų panaudojimas vaikų veikloje ir žaidybinėse situacijose parodė, kad vaikai yra kūrybingi, imlūs, geba kurti, improvizuoti ir stebinti aplinkinius.

Apibendrinimas

Pasirinkta tema labai aktuali, o organizuota veikla reikalinga ir naudinga. Vaikams pasiūlyta ir inspiruota veikla buvo tikslinga: vaikai daugiau sužinojo apie buitinių atliekų rūšiavimo galimybes; suvokė gamtos svarbą žmogaus gyvenimui; turėjo galimybę laisvai kurti, improvizuoti; lavino pažintinius, socialinius, komunikacinius ir meninius įgūdžius. Integruodamos ekologinį švietimą į ugdymo procesą, palapsniui keičiame vaikų ir tėvų požiūrį į aplinką, ugdome draugiškumą gamtai. Organizuota savaitė naudinga vaikų ekologiniam ugdymui, darnaus vystymosi idėjoms. Vaikai įgytas žinias galėjo pritaikyti praktiškai. Organizuota veikla priešmokyklinėje grupėje (vaikams ir tėvams) – tai pavykęs bandymas parodyti, kad gražią ir švarią, besišypsančią aplinką galime susikurti patys. Tik nuolat lavindami aplinkosauginį vaikų mąstymą pasieksime, kad tai taptų jų ir mūsų visų kasdieninio gyvenimo norma.

Literatūra

- Bakūnaitė J. (1998). *Auginu gyvybės medį*. Vilnius. Eugrimas.
- Makarskaitė R. (1997). Asmenybės formavimasis aplinkotyrinės veiklos aspektu. *Pedagogika*. T. 34. Vilnius.
- Vaitkevičius J. (2000). Gamta ir žmogus: kai kurie sąveikos aspektai gamtamokslinio ugdymo kontekste. Kn.: *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje* (VI respublikinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys). Šiauliai.

Summary

CLEAN ENVIRONMENT - THE SOURCE OF ECO-DEVELOPMENT AND KNOWLEDGE

Rūta Jacevičienė, Danguolė Telišauskienė

Vilnius Kindergarten "Bitutė", Lithuania

Household waste recycle is a major problem. The reason for this is nowadays man has lost a connection with the environment. Therefore, from an early age we give children a good example by teaching them how to sort out the rubbish. Participating in various activities children become more aware of household waste and find new ways to reuse waste (manufacturing tools, toys). Offered to children and inspired action was appropriate as children become more aware of domestic waste sorting options, perceived importance of the nature of human life, should have the freedom to create, improvise, developed skills of cognitive, social, communicative and artistic skills. Organized week benefitted to kids organic development and sustainable development ideas. Children could acquire knowledge into practice. Organized activities for the pre-school group (children and parents) - a successful attempt to show that nice and clean, smiling environment could be created by ourselves. Only regularly developing our childrens' environmental thinking we can achieve that it will become a norm of our lives.

Key words: environmental protection, Municipal waste, ecological thinking.

GAMTAMOKSLINIŲ DALYKŲ VERTINIMAS: BALTIJOS ŠALIŲ MOKSLEIVIŲ POZICIJA

Vincentas Lamanauskas, Renata Bilbokaitė

Šiaulių universiteto Gamtamokslinio ugdymo tyrimų centras, Lietuva

El. paštas: v.lamanauskas@ef.su.lt, renata.bilbokaite@inbox.lt

Įvadas

Gamtamokslinio ugdymo problematikos aktualumas išlieka toks pat. Tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu mastu atliekami įvairaus pobūdžio tyrimai, siekiant nustatyti menko domėjimosi gamtos mokslais priežastis. Nuo 2004 metų keletą kartų atliktas ROSE tyrimas (<http://www.roseproject.no/>) parodė bendrą tendenciją – mažiausiai domisi gamtos mokslais išsivysčiusių šalių moksleiviai ir, priešingai, labiausiai motyvuoti gamtos mokslų dalyku atžvilgiu yra besivystančių šalių moksleiviai. Tačiau tokios situacijos konstatavimas problemos neišsprendžia, nes kaita nevyksta be esminių pokyčių tiek ugdymo proceso, tiek visuomenės lygmenyje. Probleminis gamtamokslinio ugdymo laukas sparčiai plečiasi, kinta kiekybiškai ir kokybiškai. Dėmesio centre atsiduria tokios problemos, apie kurias anksčiau nebuvo kalbama, pvz., sparčiai kintantis klimatas, globalinis atšilimas, alternatyvioji energetika, aplinkos apsauga ir t. t. Vis plačiau diskutuojama apie šios srities raštingumą (angl. *Climate Science Literacy*), o jo formavimas neabejotinai yra ugdymo uždavinys.